

LÄRORIK

Tidskrift för pedagogisk utveckling inom förskola och grundskola

Linköping
Där idéer blir verklighet

Lära och ha hälsan

Elevhälsa tar språnget in i kärnverksamheten

Hälsa + värdegrund=sant!

Elevhälsomöten förnyar

Surrande sanningar

11

6

16

Innehåll

- 3** Må bra – en oundgänglig del av allt lärande
- 5** "Viktigt med en likvärdig strategi för elevhälsan"
- 6** Reflektion på schemat. Elevhälsomöten ger tid för öppna samtal
- 8** Boken gav ny inspiration – Hälsolyft i Kärna
- 11** Elevhälsa rustar unga för att göra kloka val om framtiden
- 14** KLURINGEN Är allt i förskolan undervisning?
- 16** Försöksballongen – notiser

LÄRORIK NR 3 • 2019

En skrift för pedagogisk utveckling inom förskola, grundskola och fritidshem i Linköpings kommun

Utgivare: Utbildningsförvaltningen, Linköpings kommun

Redaktionsråd: Kathrin Hansson, Christel Horsak, Ingela Hultin Sabel, Klas Lind, Lennart Lundwall, Mark Olson, Madeleine Zerne

Redaktör: Lennart Lundwall

Ansvarig utgivare: Christel Horsak

e-post: larorik@linkoping.se

webb: www.linkoping.se/larorik

Skribenter: Anika Agebjörn, Johan Sievers

Bilder sid 3-5, 15,16: Shutterstock

Bild underst sid 15: Lennart Lundwall

Form, bildbearbetning

och grafiskt original: Mark Olson

Tryck: Ringqvist Tryckeri AB, Norrköping

ISSN 2001-1253

Elevhälsoarbete – ingen isolerad verksamhet

Hösten 2018 beslutade barn- och ungdomsnämnden om en vision och strategi för elevhälsoarbetet i Linköpings kommun.

Visionen är:

Landets ledande elevhälsoarbete
– I Linköpings skolor ges de bästa förutsättningarna för lärande.

Med hög tillgänglighet och fokus på hälsofrämjande och förebyggande arbete ligger Linköping i framkant för att ge elever likvärdiga möjligheter till lärande, utveckling och hälsa. Det yttersta målet med elevhälsan är att varje elev i Linköpings skolor ska må bra.

Med fokus på vårt arbete #förvarjebarn #förvarjeelev är det av avgörande betydelse för att lyckas att vi inte betraktar elevhälsoarbetet som något separat, en stödverksamhet som bara utförs av en grupp med personer med särskilda kompetenser, utan betraktar elevhälsoarbetet som en del av kärnverksamheten.

Pia Skott skriver om förutsättningar för att lyckas med att få elevhälsoarbetet till något som är allas angelägenhet. Det är beroende av tydliga strukturer, synen på att alla delar av dagen är en del av elevens helhet, rektors betydelse för att prioritera och driva elevhälsoarbetet i det samlade utvecklingsarbetet och att huvudmannen stöttar rektor och skolor i detta arbete.

Pia framhåller också att arbetet med att främja hälsa inte börjar och slutar i grundskolan. Förhållningssätt, strukturer och kompetens är lika viktiga i förskola och vidare utbildningar.

I samband med läsarsuppstart för grundskolan hade årets kommungemensamma uppstart för lärare fokus på elevhälsoarbete. Det fanns bland annat möjlighet att lära mer om såväl NPF, skolfrånvaro som språkstörning.

Under våren arbetades en handbok fram för elevhälsoarbete. Den finns på Linweb och är tänkt att stödja arbetet med utveckling av elevhälsoarbetet. Några skolor har varit med i framtagandet av handboken.

Ni kan ta del av några olika exempel på hur skolor utvecklar sitt elevhälsoarbete till att gå från åtgärdande till mer hälsofrämjande och förebyggande. Jag vet att det pågår hårt arbete på många skolor för att ställa om på detta sätt. Att få ta del av varandras utvecklingsarbete och på olika sätt sprida det, exempelvis via *Skolutveckling från mitten*, bidrar till att vi tar steg mot att nå barn- och ungdomsnämndens vision.

Tillsammans når vi målen! ■

” Alla delar
av dagen är
en del av
elevens
helhet

Christel Horsak Skolchef

Må bra – en oumbärlig del av allt lärande

Elevhälsa har kommit allt mer i fokus det senaste decenniet. Till stor del beror detta på förändringar i skollagen från 2010. Där betonades det förebyggande och hälsofrämjande arbetet. Där angavs också vilka professioner som skulle ingå i elevhälsoteamet. Regleringar är viktiga. Men att arbeta för att leva upp till lagens intentioner kräver ett medvetet och långsiktigt arbete med samordning mellan och inom olika delar av skolorganisationen.

Jag ska i denna inledning lyfta några betydelsefulla aspekter som jag kunnat identifiera då jag i olika projekt haft möjlighet att följa arbetet med att utveckla elevhälsa.

Till att börja med vill jag ta fatt i ordet elevhälsa. Det är viktigt att smaka på det och ge det ett meningsbärande innehåll. Är elevhälsa en organisatorisk inrättning, d.v.s. en grupp av kompetenser som möts för att bistå lärare i deras arbete med elever? Eller är elevhälsa ett tillstånd, som därigenom blir allas angelägenhet – oavsett vilken position vi talar om? För mig har det blivit tydligt att de som kommit långt i sitt elevhälsoarbete utgår från det senare. Med ett sådant perspektiv blir arbetet med elevhälsoteamet en viktig del i ett större arbete med att förändra skolans sätt att arbeta. Det går att tala om en förskjutning från att se elevhälsa som stödverksamhet till att betrakta

” Skolor som kommit långt har identifierat att skolor är mer än klassrum.

elevhälsa som en integrerad del av kärnverksamheten.

Med den utgångspunkten blir det centralt att fundera över var elevhälsoarbetet börjar och hur helheten hänger ihop. På senare tid har det blivit vanligt att betona att elevhälsoarbetet börjar i klassrummet. Betoningen ligger då på att elevhälsa och lärande är sammanflätade. Den som

mår bra klarar sig bättre i skolan och positiva upplevelser kopplade till skolaktiviteter gör i sin tur att elever mår bra. Men klassrum betyder inte nödvändigtvis bara undervisning i ämnen. Skolor som kommit långt använder de kompetenser som finns och möjliggör för elever att upptäcka mer av sig själva och världen. Här kan till exempel studie- och yrkesvägledare bli viktiga för att binda ihop elevers förståelse av sammanhang. Skolor som har kommit långt har också identifierat att skolor är mer än klassrum.

Varje del av dagen är en del av elevens helhet. Därmed blir också raster, matsalsbesök, fritidsverksamhet med ►

► mera viktiga delar att involvera i arbetet. Många börjar med tryggheten. Hur vill vi att det ska kännas att vara en del i vår verksamhet? Det handlar om att se skolor som mer än resultatproducenter. Skolor är barns och vuxnas arbetsmiljö i ett nu, samtidigt som verksamheten erbjuder möjligheter för framtiden.

Även om det är viktigt att fokusera på helheten så är elevhälsoteamets arbete och samordningen inom teamet helt avgörande för vad som ska bli möjligt i hela skolans utveckling. Det handlar om samsynen på uppdraget och hur varje kompetens kommer till sin fulla rätt i ett tillsammansarbete med att stärka det förebyggande och hälsofrämjande arbetet. Samtidigt måste det åtgärdande arbetet vara högkvalitativt. I en verksamhet med människor kommer det alltid att uppstå både konflikter och utmaningar med att möta vars och ens behov och samtidigt se till helheten.

Återkommande betonas betydelsen av rektors arbete och/eller stöd för att leda detta samordningsarbete. Vad det handlar om är att rektor tar sitt ansvar för att arbetet prioriteras och linjeras med det samlade utvecklingsarbetet. Det måste finnas en linjering mellan det arbete som görs inom elevhälsoteamet och det arbetssätt som genomsyrar hela skolan. Det är viktigt vilka möten som det avsätts tid för och hur dessa utvecklas. De som kommit längre i sitt arbete utvecklar modeller för hur lärare och elevhälsoperso-

” **Många börjar med tryggheten.**
Hur vill vi att det ska kännas att vara en del i vår verksamhet?

nal ska kunna mötas och komma bortom enskilda elevärenden. Att förstå individer och kunna möta dem är nödvändigt, men skolor som kommit långt arbetar med att analysera grupper och skapa förutsättningar för en god undervisningspraktik.

Att elevhälsoarbetet blir allas angelägenhet innebär höga krav på att inte endast förstå elevers behov och kunna tillgodose dem. Det handlar också om att alla som arbetar i skolan har kunskap om vad som förväntas och kompetens att omvandla förståelsen till praktisk handling. Att kunna tillgänglighetsanpassa sin undervisning ställer stora krav på lärare. De behöver själva ha hög specialpedagogisk kompetens, samtidigt som de får stöd i sitt arbete. De behöver också ta aktiv del i en professionell utveckling där de undersöker och prövar om de bedriver en hälsofrämjande undervisning. Det kräver eftertanke i hur utvecklingstid på skolor ges och används. Utvecklingsarbetet ser med nödvändighet olika ut beroende på sammanhang. Här vill jag betona att alla

skolor har utmaningar, inte endast de med låga resultat. Stress kan till exempel skapas i anslutning till bedömning och betygssättning.

Att åstadkomma ett högkvalitativt elevhälsoarbete tar tid. En risk i ett långsiktigt arbete är att de som är med och bygger försvinner, eftersom det är vanligt med personalomsättning. De som lyckas trots utmaningarna har en sak gemensamt. De bygger helheter och strukturer, som inte är individberoende utan som går att förstå för dem som kommer nya. Även om arbetet med elevhälsa i huvudsak sker på skolnivå, så hänger arbetet på huvudmannanivå ihop. Jag har sett exempel på där huvudmän bistått i positiva omställningsarbeten där fokus på elevhälsa fått genomsyra hela kvalitetsarbetet och hur aktiviteter samordnas mellan skolor. Jag har också sett hur huvudmän i sin ambition att utveckla och nå bättre resultat genom omorganisationer raserat ett flerårigt arbete med att bygga strukturer för elevhälsa. Allt behöver vara linjerat för att elevhälsoarbetet ska kunna levas i varje mikroprocess och där olika aktiviteter är del i ett större flöde.

Arbetet med att främja hälsa börjar inte i grundskolan och slutar inte med grundskola. Förhållningssättet, strukturer och kompetens är lika viktiga i förskola och vuxenutbildning. Det finns huvudmannasammanhang och verksamheter som kommit långt i detta ar-

bete. Det gör positiv skillnad. Min bedömning är också att skollagen på sikt kommer att omfatta samtliga skolformer. Om samordning varit något av den röda tråden i denna text så gäller detta också för linjeringen när det gäller hur elevhälsa bedrivs mellan olika skolformer och där t.ex. övergångar många gånger är avgörande för hur väl skolgången kommer att fungera. Jag skulle i förlängningen också vilja se helheter där allas hälsa uppmärksammas.

Mot bakgrund av vad jag skrivit ovan är det oerhört glädjande att få skriva en introduktion för ett sammanhang där elevhälsofrågor tas på allvar och görs till allas angelägenhet. Det verkar också finnas en kraft och nyfikenhet i att utveckla arbetet och där de olika insatserna vittnar om skolor som kommit långt i arbetet. Att kunskap sprids mellan olika delar i en organisation är ett viktigt led i arbetet med och för elevhälsa.

Foto: Clément Morin

Pia Skott

Lektor • Institutionen för pedagogik och didaktik, Stockholms universitet

KORTINTERVJU:

Åsa Strömberg, elevhälsochef i Linköpings kommun

”Viktigt med en likvärdig strategi för elevhälsan”

Dagens klassrum ser i många fall likadana ut som 1842, då folkskolan infördes. Rader med bänkar vända framåt mot en svart tavla och en upphöjning med en kateder. Den bilden behöver breddas, säger Åsa Strömberg, elevhälsochef i Linköpings kommun.

Klassrummen behöver utformas för varje elevs behov. Genom fler generella anpassningar skapas möjligheter för fler elever att fungera bättre och lära sig mer. Och färre individuella anpassningar behöver göras.

– I klassrummet kan det handla om platser där man kan gå undan, att ha flera typer av stolar, sittkuddar, eller att man kan stå upp, eller varför inte en trampcykel om man har svårt vara stilla, säger **Åsa Strömberg**.

I februari tillträdde hon den nyinrättade tjänsten som elevhälsochef i kommunen. Det innebär inte att hon är chef för skolornas elevhälsosteam, det är fortfarande rektorerna som har det ansvaret. Hennes ansvar är att utforma och hålla in en övergripande likvärdig strategi för hela kommunen. Och det börjar med en genomlysning av elevhälsoarbetet runt om på skolorna.

Mycket görs redan.

– Det pågår spännande arbete på många skolor. Vi har drivna, skickliga rektorer som gör bra saker.

Ofta finns en progression i hälsoarbetet, säger hon. Man börjar i det fysiska och konkreta, kanske med rörelse, pulshöjande aktiviteter. Det utvecklas till att titta mer på arbetsformerna för elevhälsan, hur man kan organisera och stötta bäst. Vanan att arbeta tvärprofessionellt utvecklas. Och det landar i bästa fall i förståelse och respekt för olikheter och varje elevs behov – utan att därför vara utpekande.

Samverkan med andra myndigheter är en kritisk punkt, säger Åsa Strömberg.

– Ibland räcker inte skolans kompetens till, eller de insatser som krävs ingår inte i skolans uppdrag. Då måste vi kunna vända oss till socialtjänsten eller hälso- och sjukvården. Vi måste hitta former för samverkan så att den inte blir personbunden.

Ett bra samarbete underlättas med bättre kunskap om varandras uppdrag.

– Om vi har fel eller orimliga förväntningar på varandra blir samarbetet inte bra.

Det åtgärdande elevhälsoarbetet kommer vi aldrig att kunna släppa helt, avslutar hon.

– Men det kan bli mindre.

Anika Agebjörn

Foto: Lennart Lundvall

” Vi måste hitta former för samverkan som inte blir personbundna.”

På raster samlar kurator **Monica Mancilla Robles** många elever till spontandans på skolgården. Något som uppskattas mycket.

Sjätteklassarna **Hadia Aldik** och **Saga Lindahl** i korridoren tillsammans med läraren **Ingrid Ulfson**.

T.v. klassläraren **Madelene Wendel** i samtal med elever. T.h. elever från fritids har dykt ner i sminklådan och visar hur fina de blivit.

FULL KOLL Om elevhälsoteam

EHT, elevhälsoteamet, består normalt av skolans rektor, skolpsykolog, skolsjuksköterska, kurator, specialpedagog och i förekommande fall logoped.

FULL KOLL Nyttänkande från elevhälsomötet

Ett exempel på ett nytt arbetssätt som bollats fram i elevhälsomötet är ettornas leklådor, där rekvisita till en speciell lek finns i en speciell låda, till exempel "spionlådan" och "doktorslådan".
– Lek är inget självklart för dagens barn, säger Sara Carlsson, de kan behöva

hjälp att komma igång och leka. Och det fungerar bra, säger Monica Johansson som jobbar på fritidshemmet:
– En del lådor är förstås mera populära än andra, sminklådan till exempel. Då får de turas om att ha den.

Reflektion på schemat

Elevhälsomöten ger tid för öppna samtal

Att bli ifrågasatt på ett respektfullt sätt. Så beskriver läraren Ingrid Ulfson på Ekkälleskolan en aspekt av det nya sättet att arbeta med elevhälsomöten i skolan. Sedan ett år har de en helt ny struktur för elevhälsoarbetet.

-Det öppnar för nya tankesätt, fortsätter hon, och det hjälper oss fundera över vår egen roll, se den mer utifrån.

Hennes kollega, **Madelene Wendel**, instämmer:

– Vi får stöd i hur vi kan tänka om undervisningen och sociala relationer, ett utifrånperspektiv som är jättenyttigt. Och vi har mycket bättre kommunikation med skolans kurator och psykolog nu.

Ekkälleskolan, med fyra år på nacken, har 215 elever uppdelade i tio klasser i årskurserna F-6.

Det nya sättet att arbeta med elevhälsa började med en bok, *Elevhälsomötet*.

– Vi behövde få skjuts i att arbeta mer förebyggande och hälsofrämjande i elevhälsoarbetet, säger **Sara Carlsson**, skolpsykolog. Vi har tagit vara på bokens perspektiv, använt delar av den och gjort om det till vår egen modell.

Perspektiven handlar om att arbeta på gruppnivå, inte individuellt och att fokusera mer på det som fungerar.

– Skillnaden blir att vi tänker på ett annat sätt, istället för att se enstaka elever som problem fokuserar vi mer på hur man kan jobba i gruppen som helhet.

– Och så vill vi lyfta fram det som är bra! Nu går pedagogerna stärkta från mötena, de ser vad många bra saker de gör.

Att arbeta med grupperna i sin helhet är nytt och långt ifrån de brandkärsuttryckningar som tidigare karakteriserat elevhälsoarbetet, som skolans biträdande rektor **Karin Jansson Bredin** uttrycker det. Då låg fokus också entydigt på det negativa, på problemen.

Biträdande rektor **Karin Jansson Bredin** och skolpsykolog **Sara Carlsson**, Ekkälleskolan.

Kärnan i den nya modellen är ett strukturerat elevhälsomöte där inte bara uppdraget utan också deltagarnas olika roller är fastlagda. Rektor fungerar som sekreterare, skolpsykologen leder mötet och resten av elevhälsoteamet utgör ett reflekterande team. Till mötet inbjuds de pedagoger och annan personal som arbetar med de grupper/klasser som mötet ska handla om.

Mötet är uppdelat i fyra punkter:

1. En nulägesbeskrivning där personalen från den aktuella gruppen/klassen får ge väl förberedda svar på en rad frågor som de fått i förväg.
2. Det reflekterande teamet ger sina perspektiv.
3. De inbjudna deltagarna får chansen att bolla tankar och idéer om vad som kan göras.
4. En planering görs tillsammans, med ansvarsfördelning. Det hela avslutas med en utvärderande fråga: Hur upplevdes mötet?

Sekreteraren, dvs rektor, skriver ner det hela som en mind-map. Biträdande rektor ansvarar för att planeringen följs upp.

Både Sara Carlsson och Karin Jansson

Bredin betonar att det inte handlar om att ge tips och goda råd.

– Nej, vi ska inte tala om för lärarna hur de ska göra. De behöver utgå från sin egen verklighet och forma sin egen väg.

Det handlar mer om att lärarna ska känna att de är på rätt väg, och vara trygga i sitt ledarskap.

– Trygga lärare ger tryggare elever. Det blir också lättare för lärarna att ta hjälp av varandra.

En ganska vanlig problematik i en nulägesbeskrivning är att gruppen är spretig. Lärarnas utmaning är att hantera en grupp som rymmer allt från extremt högpresterande elever till elever med stora svårigheter.

– Acceptans är det första steget, att acceptera att det är så här gruppen ser ut, det kan vi inte ändra på. Sedan kan de arbeta fram strategier, till exempel hur vi kan dela upp i mindre grupper, placeringen i klassrummet och mer planerat samarbete pedagogerna emellan.

De nya elevhälsomötena innebär inte att de reguljära individuellt inriktade mötena försvunnit. Fortfarande träffas EHT en gång i veckan och avhandlar enskilda elever. Då bjuds också berörda lärare in.

Modellen har testats i ett år, och nu utvecklas och revideras den inför det nya läsåret. Bland annat ska man träffas årskursvis och inte klass- eller gruppvis.

– Vi vill öka likvärdigheten, säger Karin Jansson Bredin. Det ska inte spela någon roll om du går i 2A eller 2B. Därför testar vi att jobba med hela årskursen istället.

Text: Anika Agebjörn
Foto: Lennart Lundwall

Boken gav ny inspiration

HÄLSOLYFT I KÄRNA

Från drygt tio akuta ärenden per vecka till ett par stycken. Det förebyggande elevhälsoarbetet har gett snabb och stark utdelning på Kärna skola. Systematik, överskådlighet och ett gemensamt ansvar är några av framgångsfaktorerna.

Utgångsläget var inte idealt. På elevhälsosteamets, EHTs, veckomöten fanns 10-15 nya ärenden varje gång som gällde enskilda elever. Det kunde handla om hög frånvaro, en plötslig dipp i skolresultat eller sociala svårigheter i familjen. Även om många elever återkom så staplades ärendena på varandra och EHT hann aldrig riktigt ifatt.

–Alldeles för mycket tid gick åt till att ta hand om akuta ärenden, med reaktiva åtgärder, konstaterar rektor **Helena Hadfy**.

Boken "Elevhälsomötet" blev en inspiration, liksom skolans deltagande i ett hälsofrämjande projekt. Men det gällde att hitta en egen modell som passar just Kärna skola. Här finns idag 640 elever i klasserna F till 6, fördelade på tre eller fyra paralleller.

–Vi gjorde ju redan mycket som är

hälsofrämjande och förebyggande, säger Helena Hadfy och ger några exempel: organiserad rastverksamhet, faddrar, fritidshemspedagoger, klass- elev- och fritidsråd och vuxen-närvaro på otrygga platser.

Nej, problemet var inte brist på förebyggande åtgärder, utan brist på överblick och en tydlig struktur i arbetet.

Två andra kritiska faktorer är samarbete och ett gemensamt ansvar.

–Det är så viktigt, utbrister Helena Hadfy, att personalen ingriper när det behövs oavsett om deras egna elever är inblandade eller inte. Vi tjänar alla på att alla reagerar när elever betar sig dåligt, och lugnet på skolan är mycket tack vare personalens goda insatser.

Boken "Elevhälsomötet" föreslår att elevhälsoarbetet ska omfatta alla ▶

På elevhälsomötet sammanfattar kurator **Odelia Magnusson** observationer hon gjort i den aktuella årskursen.

- ▶ elever, inte bara de med akuta problem, samt att det gäller att få en överblick över hela skolan.

Men hur gör man det i en skola med bortemot 25 klasser och 640 elever? Helena Hadfy beskriver en intensiv sommar när hon arbetade fram grunderna till den modell som de nu framgångsrikt har testat i ett år.

– Vi jobbar i fyra etapper och går från det stora perspektivet till det mer individuella, säger hon och formar en tratt med händerna.

Etapp 1 börjar i det övergripande. Lärare och fritidshemspedagoger har i förväg fyllt i ett underlag och lämnat till specialpedagogen. Det handlar om vad de ser i sina klasser och vad som behöver göras.

Vid ett möte med EHM tittar de gemensamt på frågor som trygghet, studiero, det sociala klimatet och samarbete. Det handlar om att beskriva, analysera och hitta förslag på insatser. De gör en kartläggning i form av en mind-map och en åtgärdsplan med svar på frågorna *Vad behöver göras?* och *Vem gör det?*

I etapp 2 upprepas denna procedur men med inriktning på kunskapsresultat och

” **Det känns mer meningsfullt att titta på de elever vi faktiskt har och anpassa förväntningarna.**

måluppfyllelse. Åtgärdsplanen utvärderas också.

Etapp 3 handlar om det kompensatoriska uppdraget, att skolan ska kompensera för elevers olika förutsättningar, och nu hamnar fokus mer på individer. Vilka anpassningar behövs? Men det handlar också om att leta mönster. Är det många elever som behöver samma typ av kompensation? Vad tyder det på?

– Vi får en väldig överblick, säger Helena Hadfy. Det kan ju också vara undervisning som brister, och det har vi chansen att upptäcka.

Etapp 4, slutligen, är ett möte vid terminens slut där personalen får olika uppdrag beroende på årskurs. För F, 3 och 6 som ska släppa klasser är uppdraget att

blicka bakåt: Vad har vi lärt oss, vad kan vi göra annorlunda? De övriga, 1, 2, 4 och 5, som ska fortsätta med samma klasser får i uppdrag att svara på frågan: Hur kommer måluppfyllelsen att se ut om ett par år?

– **Först blev det protester** från lärarna, säger Helena Hadfy med ett leende. Men sedan insåg de att de faktiskt vet mer än de vet att de vet ...

– Vi kan ju alltid säga schablonmässigt att vi ska öka resultaten. Men det känns mer meningsfullt att titta på de elever vi faktiskt har och anpassa våra förväntningar. De ska vara höga men inte orealistiska.

Totalt blir det fyra väl förberedda möten per årskurs och år, dvs 28 möten. De tar tid, men mycket tid har också vunnits när de akuta ärendena minskat ner till 2-3 ärenden per vecka. Och, säger Helena Hadfy, de har också vunnit så mycket mer: Ett tvärprofessionellt lärande, större delaktighet från fritidshemspersonalen, snabbare medvetenhet och tidigare insatser.

Text: Anika Agebjörn Foto: Lennart Lundwall

Elevhälsa rustar unga för att göra Kloka val om framtiden

På Elsa Brändströms skola har man utvecklat ett systematiskt sätt arbeta med värdegrund och elevhälsa så att det genomsyrar hela skolans verksamhet. Grunden är ett arbetssätt från SYV, där ledorden är ”Insikt-Utsikt-Framsikt”, och målet är att eleverna ska vara väl rustade för det liv som väntar efter grundskolan. ▶

Terese Kindström är speciallärare och lärare i svenska på Elsa Brändströms skola.

Temaövergripande värdegrundsarbete

Alla skolor arbetar med normer och värderingar men på Elsa Brändströms skola har man skapat en modell för att systematiskt arbeta med det som står i skolans styrdokument.

På tavlan står ”Varning! Det du nu kommer att möta kan allvarligt skada dina fördomar!” Det står svenska på schemat för klass 8 b och i dag ska eleverna lära sig att resonera på ett strukturerat sätt. Ämnet tar avstamp i begreppet mångfald och eleverna har skådespelarna i Glada Hudik-teatern som utgångspunkt.

Eleven **Nora Kindgren** skriver ”Det är värdefullt att det finns människor som är olika. Om alla hade lika bra självförtroende som **Mats i Glada Hudik** så skulle världen vara mer kärleksfull”.

Att undervisningen i olika ämnen ofta berör frågor om mångfald kommer inte som någon överraskning för åttorna. På väggen i klassrummet sitter en schematisk bild över det temaövergripande värdegrundsarbete som ska följa dem genom hela högstadiet. För årskurs 8 är temat ”Utsikt” och ett av fokusorden är ”Mångfaldskunskap”.

När **Elsa Brändströms skola** öppnades som en ny högstadieskola i Linköpings innerstad 2016 hade SYV **Lotta Svala** med sig ett arbetssätt som många tyckte

” Eleverna ska känna att de fått en ryggsäck fylld med kunskap kring de normer och värden som den svenska skolan vilar på.

var intressant. Det studie- och yrkesvägledande arbetet har tre ledord, Insikt-Utsikt-Framsikt, och går i korthet ut på att eleverna i åk 7 ska få insikt (kunskap om sig själva) för att i åk 8 bygga på med utsikt (kunskap om olika yrken och studievägar). När de kommer till åk 9 ska de vara väl rustade för att göra kloka val inför gymnasiet.

–Insikt-Utsikt-Framsikt handlar mycket om att skapa trygghet. När eleverna kommer upp i nian ska de känna att de har fått en ryggsäck fylld med kunskap kring de normer och värden som den svenska skolan vilar på, säger **Terese Kindström**, speciallärare och lärare i svenska.

I samtal med Lotta Svala och kollegan

Ida Hammarlyck Nero, lärare i svenska, SVA, engelska och franska, växte en idé fram. Om man arbetade med värdegrund och elevhälsa på samma sätt, och lät det genomsyra hela skolan under de tre högstadieåren, så skulle eleverna lämna skolan med ett ännu bättre bagage.

– I stället för att ha speciella värdegrunds dagar så ville vi att all personal skulle jobba med värdegrund och normer hela tiden. Det skulle finnas med i alla ämnen och på ett mer aktivt sätt under mentorstid, fortsätter Terese Kindström.

De skapade en struktur med tre fokusord för varje årskurs (se diagram). I sjuan riktar eleven blicken mot sig själv med fokusorden trygghet, hälsa, språkbruk. I åttan vänds blicken utåt. Vem är jag i gruppen och i samhället? Fokusorden är relationer, mångfald och självkänsla.

I nian handlar det om att ta ansvar för sig själv och sin hälsa med fokusorden ansvarsfullhet, psykisk hälsa och jämställdhet och genus.

– När niorna lämnar skolan ska de vara

Eleverna på Elsa Brändströms skola har en blandad bakgrund som avspeglar det omgivande samhället. När de lämnar skolan ska de känna sig själva och sin roll som samhällsmedborgare.

trygga med att de väljer rätt och veta hur de ska klara av fortsatta studier och samtidigt må bra, säger Lotta Svala.

De fick stöd från skolans ledning för att långsamt smyga i gång det nya arbets sättet. Alla skulle vara med, från bibliotekarien till cafépersonalen.

Nu har det gått tre år och arbetet med att sprida arbetssättet bland kollegor har kommit en god bit på väg. Att låta all undervisning genomsyras av värdegrundsarbete är inte alltid så lätt i praktiken. Den som undervisar i svenska kan alltid välja en text som passar men hur gör man i matematiken?

– Vi har banker med idéer och sprider dem i ämneslagen för att hjälpa varandra, berättar Ida Hammarlyck Nero.

” **Vi ville att all personal skulle jobba med värdegrund och normer. Hela tiden och i alla ämnen.**

Ibland är arbetet subtilt. Eleverna reflekterar kanske inte ens över det men lärarna har redan på planeringsstadiet tänkt hur de till exempel placerar eleverna i klassrummet, hur personer presenteras i problemlösningstalen eller hur aktiviteterna i ett arbetsområde väljs ut och genomförs.

– Om man ser att en klass behöver arbeta mera för att förbättra till exempel

språkbruket så kan man ta upp det på mentorstid, fortsätter Ida Hammarlyck Nero.

Varje höst har de en schemabrytande dag där de väljer föreläsare utifrån resultatet i kommunens elevhälsoenkät. Det är viktigt att det som enkäten visar har koppling till den föreläsare och det vidare värdegrundsarbetet som sker efter att föreläsningen ägt rum.

– I år kommer föreningen ”Under kevlaret” som arbetar mot machoideal bland unga killar. Eftersom vi arbetar systematiskt med hälsa och värdegrund så upplevs inte en sådan dag som någonting lösröckt, det är en del av ett arbete som pågår hela tiden, säger Terese Kindström.

Text: Johan Sievers
Foto: Lennart Lundwall

Niclas Jacobsson, kvalitetskoordinator för förskolan i Linköpings kommun

Är allt i förskolan undervisning?

I den nya läroplanen för förskolan får förskollärarna ett tydligare uppdrag att se varje barn och var det befinner sig i förhållande till läroplanens mål. Men det är arbetslaget som gemensamt ska genomföra undervisningen och nu börjar förskolorna arbetet med att hitta nya arbetssätt. I leken finns bra undervisningstillfällen.

– **D**et är ett gediget uppdrag som förskolan har fått. Vi ska veta var varje barn befinner sig i sitt lärande och utveckling, men vi får inte mäta eller värdera utan ska bedöma hur väl utbildningen klarar att möta upp barnens behov, säger Niclas Jacobsson som är en av tre kvalitetskoordinatorer för förskolan i Linköpings kommun.

Han har en bakgrund som förskollärare, förskolechef och rektor och började sitt arbete som kvalitetskoordinator den 1 mars.

– Det är ett uppdrag med spännande frågeställningar. Vad är kvalitet i förskolan? Hur man kan mäta eller se om man har god kvalitet, eller om man behöver förbättra arbetet på någon punkt?

Han och hans kollegor gör insynsbesök i förskolor där de följer det som kallas KUL, kvalitetsutveckling i Linköpings förskolor. De använder kriterier för bland annat likvärdighet, undervisning och lärande för att se vart förskolan är på väg. Dessutom stödjer de rektorer och ledningsgrupper när det gäller att utveckla förskolan.

– Det är ingen tillsyn utan insyn. Vi vill visa på det fantastiska arbete som görs och se vad som behöver utvecklas mera, säger Niclas Jacobsson.

För barnen är allt som händer under dagen på förskolan en del av deras utbildning. Det finns ett lärande i leken, samvaron, måltiderna och allt det andra som sker. Undervisning är något annat, det är en målstyrd process som någon av de vuxna riktar till en grupp eller ett enskilt barn.

” Det gäller att inte springa för fort utan leta sig fram till bra arbetssätt.”

I den nya läroplanen får förskollärarna ett tydligare uppdrag att ansvara för undervisning genom målstyrda processer. Från att tidigare ha arbetat med hela barngruppen ska de nu ha mer fokus på det enskilda barnet. De har ansvar för att se varje barns behov men det är arbetslaget som ska genomföra undervisningen.

Förskolan blir enligt läroplanen den första länken i en utbildningskedja som fortsätter med grundskolan och gymnasiet. Men förskolan ska inte förvandlas till en skola med lektioner, scheman och krav på att fokusera innan man får gå ut och leka. Den ska även i fortsättningen präglas av ett holistiskt tänkande.

– Det är en stor utmaning. Det gäller att inte springa för fort utan leta sig fram till bra arbetssätt, säger Niclas Jacobsson.

I arbetet enligt den nya läroplanen kan det bli så att förskolläraren ser att ett barn behöver en viss undervisningsinsats. Det ska förmedlas till hela arbetslaget och innebär kanske att någon i personalen tar sig tid för en stunds enskild undervisning då och då. Men framför allt gäller det att ta tillvara på de tillfällen i leken som kan bli bra undervisningstillfällen. I det sammanhanget talar man om lekresponsivt lärande. En kompetent vuxen ska kunna möta bar-

net och se när man kan gå in och ge leken en annan riktning för att skapa ett tillfälle för undervisning, eller när det är bäst att ta ett steg tillbaka och låta leken ta plats.

– Den nya läroplanen säger att leken ska få mer utrymme samtidigt som man ska ge undervisning när det spontant uppstår möjligheter till det. Det är inte helt lätt men tillsammans ska vi inom förskolan försöka förstå hur man gör, säger Niclas Jacobsson.

Niclas Jacobsson återkommer till hur viktigt det är att låta det ta tid att hitta fram till nya arbetssätt. Men han ser även andra utmaningar. Förskolorna har mycket olika förutsättningar vad gäller barnens bakgrund, lokaler och personalsammansättning. Det måste man ta hänsyn till i arbetet med den nya läroplanen. Ett annat problem är den ökande bristen på förskollärare. De har det didaktiska ansvaret i det nya arbetssättet och med alltför få förskollärare blir det en utmaning att få det att fungera.

– Det finns stor kompetens bland personalen i våra förskolor. Nu handlar det om att bygga vidare på det med en ökad förståelse för att man ibland behöver arbeta målinriktat med barnen.

Johan Sievers ■

FULL KOLL Undervisning i förskolan

Skolverkets förtydligande kring undervisning i förskolan finns att läsa här: skolverket.se/undervisning/forskolan/laro-plan-for-forskolan/undervisning-i-forskolan

FÖRSÖKSBALLONGEN

Foto: Lemnart Lundvall

Det surrar på fritids på Kärna skola

Inom ämnet ämnespraktisk verksamhet – Hållbar utveckling har fritidshem och åk 2 inlett ett samarbete med Linköpings biodlarförening som också varit på besök på skolan och berättat om binas betydelse för oss människor och vad som skulle hända med våra livsmedel om bina skulle försvinna.

Eleverna har fått snickra ihop ramar till föreningens bikupor under våren. I juni var det dags för besök på Valla gård där biodlarföreningen placerat dem i sina kupor. Där hade bina hunnit producera honung så barnen fick med sig var sin burk med honung. Honung som de själva varit med om att få fram. ■

Tornhagsskolan representerar Sverige på toppmöte för klimatet

Många känner säkert till Greta Thunbergs insatser för klimatet som också blivit en fantastisk ögonöppnare världen över. Men det går också att agera genom utbildning. Människor måste få veta mer om klimatförändringar och lära sig hitta nya sätt att leva mera klimatsmart. Därför fick två elever i nuvarande åk 9, Raman Hirori och Emanuel Mourad från Tornhagsskolan, åka till World Summit of Students for Climate i Finland, som pågick under en vecka i juni. Där fick de representera Sverige på det som beskrivs som ett "toppmöte" för

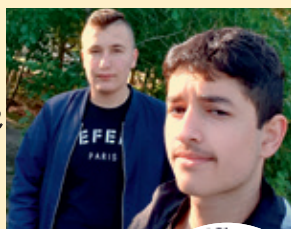
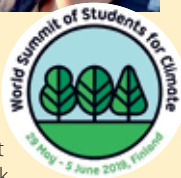

Foto: Weh

14-17 åringar. Två elever från varje land från sammanlagt 70 länder fick träffas för att uppmärksamma och byta erfarenheter om klimatförändringarna och hitta vägar att agera. Med på resan var också deras lärare Håkan Lundgren, för att även delta i ett program med utbyte och utbildning. ■

På gång! LÄRORIKA EVENEMANG

23 okt Arbetsmarknadsdagen för åk9 i Missionskyrkan
9 nov kl 09:30-14:00 **Gymnasiemässan** i Konsert & Kongress – Linköping
14 nov kl 17:00-19:30 **Gymnasiesärskolemässa** i Fontänens lokaler – Linköping

Bästa världen växer

Minns ni projektet Bästa världen som vi skrev om i första numret av Lärarik i år? Projektet där elever i årskurs 2, 5 och 8 genom lustfyllt och engagerat lärande stärker sin handlingskompetens för att bidra till en mer hållbar planet.

Responsen från förra årets pilotprojekt blev så god att det under hösten blir en vidareutveckling. Det innebär att 5 000 elever under årets upplaga

kommer lära sig mer om vatten, avfall och energi. Linköpings kommun ligger tillsammans med Tekniska verken och Kolmårdens djurpark bakom hela projektet. ■

Foto: Lemnart Lundvall

Brokinds skolas framtidsvision bäst i Sverige

Just innan sommarlovet fick dåvarande klass 6A på Brokinds skola 1:a pris i Natur & Miljöbokens rikstäckande klasstävling. Juryn var eniga när Brokinds bidrag valdes ut som segrare där tävlingens tema var att beskriva – Hur vill du att Sverige skall se ut 2100?. Målningen var gjord av Tova Ärlebäck och klassen fick en prischeck på 10.000 kronor som ska användas till en upplevelse inom natur och miljö. Juryns motivering löd: Tovas bidrag vinner vår tävling med sin drömska, vackra och hoppfulla framtidsversion. Den bott-

nar i ett helhetstänk där människor, djur och natur lever i fridfull samklang. Tova hämtar mycket inspiration från konstnären John Bauer som hon gillar. Förutom konstnär så skulle hon gärna vilja bli arkitekt eller hålla på med design.

Priset delades ut av Svenska kunskapsförlaget tillsammans med Linköpings borgmästare Lars Vikinge, som poängterade hur viktigt det är med visioner om framtiden. För mörkret får inte bli så stort att man inte ser ljuset. ■

Linköping
Där idéer blir verklighet